

ORZEŁ BIAŁY

TROCHE LEGEND

Kiedy Lech przybył na tereny dzisiejszej Polski i znalazł miejsce, które uznał za dogodny do założenia swej siedziby, postanowił nazwać je Gniezdno, od słowa „gniazdo”. „Tam bowiem po raz pierwszy książę i rodzic Polaków [...] rozbiwszy obozowisko zaniechał koczowania i postanowił, że tu gniazdo będzie dla niego i starszyny i tu wzniesiona zostanie siedziba książęca i że pozostanie na stałe. Tutaj także znalazł w wysokich i wyniosłych drzewach orle gniazdo” – pisał Jan Długosz. Sto lat później inny znakomity dziejopis, Marcin Bielski, uzupełnił opowieść Długosza: „Stądże y na chorągwiach swych kazał kłaść Orła białego za Herb, a od tegoż czasu to Królestwo Polskie tego klejnotu używa”. Sam Długosz genezę polskiego orła widział jednak gdzie indziej. Tak oto relacjonował to, co wydarzyć się miało podczas zjazdu gnieźnieńskiego w 1000 roku: „Otton zdjął wspaniały diadem, który wtedy miał na głowie i ozdobił nim i uwieńczył skronie księcia Bolesława ustanawiając go królem Polski, sprzymierzeńcem i przyjacielem cesarstwa rzymskiego, podporządkowując mu wszystkie ziemie polskie i ludy, dając jemu i całemu Królestwu Polskiemu po wieczne czasy białego orła”.

Tyle o genezie naszego herbu kronikarze.

PIASTOWIE (do 1370)

Najstarszy wizerunek (jeszcze nie heraldyczny) **orła** jako znaku polskiego widnieje na okolicznościowym **denarze Bolesława Chrobrego** z około 1000 roku. (Trzeba jednak zaznaczyć, że niektórzy widzą na tym denarze wizerunek innego ptaka: gołębia, koguta albo pawia).

Najstarsze przedstawienie orła w postaci zbliżonej do heraldycznej znajduje się na **brakteacie Kazimierza Sprawiedliwego** (około 1177 roku).

Natomiast najstarszy heraldyczny wizerunek orła widnieje na **pieczęci Kazimierza I** opolsko-raciborskiego z 1222 roku (na tarczy trzymanej przez jeźdźca).

Ponieważ jednak wspomniane znaki nie były dziedziczone, więc uznawane są za osobiste godła książęce nie zaś za herby. Z tego powodu uznaje się, że **pierwszy herbowy wizerunek orła** znajduje się na **pieczęci Henryka Pobożnego** (z około 1224 roku) jako herb księstwa śląskiego.

Najstarsze wizerunki ukoronowanego orła w herbie Królestwa Polskiego widnieją na **pieczęci majestatycznej króla Przemysła II** (z 1295 roku) i na o kilka lat młodszej **płytcie nagrobnej Henryka IV Probusa**.

Orzeł na denarze Bolesława Chrobrego (około 1000 r.)

Orzeł na brakteacie Kazimierza Sprawiedliwego (około 1177 r.)

Orzeł na pieczęci Henryka Pobożnego (około 1224 r.)

Orzeł na płycie nagrobnej Henryka IV Probusa (przełom XIII i XIV w.)

O **herbie państwa polskiego** można mówić dopiero po koronacji **Przemysła II** w 1295 roku. Od jego panowania biały (a właściwie **srebrny**) **orzeł w koronie na czerwonej tarczy** staje się rzeczywistym herbem Polski jak też dynastii piastowskiej. Pomimo, że Łokietek i Kazimierz Wielki używają też herbu ziemi kujawskiej jako własnego herbu, a Przemysłidzi i Andegawenowie mają własne **herby dynastyczne**, wszyscy kolejni królowie posługują się Orłem Białym jako znakiem Królestwa Polskiego.

Orzeł z pieczęci majestatycznej Przemysła II (1295)

Orzeł z pieczęci Władysława Łokietka (1312)

Orzeł z pieczęci majestatycznej Kazimierza Wielkiego (1336)

WACŁAW II
1290/1300-1305

Orzeł na pieczęci Wacława II

ANDEGAWENOWIE
1370-1399

Orzeł (na tarczy i w klejnocie) na zapince herbowej Ludwika Węgierskiego (około 1370)

JAGIELLONOWIE 1386-1572

Z nastaniem **dynastii jagiellońskiej** pojawiła się nowa sytuacja. **Królestwo Polskie** i **Wielkie Księstwo Litewskie** utworzyło nowe państwo - **Rzeczpospolitą Obojga Narodów**. Orzeł Biały oczywiście pozostał herbem Królestwa Polskiego (Korony), choć nie był już **herbem dynastycznym**, gdyż Jagiellonowie używali własnego. Jednak od czasów **Zygmunta Starego** orzeł ponownie nabrał znaczenia herbu dynastii, co podkreślano przez umieszczanie **monogramów** na jego piersi: **S** - Zygmunt (Sigismundus) Stary, **SA** - Zygmunt August, **A** - Anna Jagiellonka.

Orzeł Władysława Jagiełły (wg wawelskiego grobowca króla)

Orzeł Kazimierza Jagiellończyka (wg nagrobka dłuta Wita Stwosza)

Orzeł Zygmunta Starego - wg drzeworytu Hieronima Wietora (1521)

Orzeł Zygmunta Augusta na arrasie wawelskim (1553)

Orzeł w niszy nad grobowcem Anny Jagiellonki

KRÓLOWIE ELEKCYJNI 1573-1795

W czasach panowania królów elekcyjnych Orzeł Biały pozostaje herbem Królestwa Polskiego (Korony). Z biegiem czasu zmienia się rysunek orła, kształt noszonej przez niego korony (korona zamknięta, zwieńczona krzyżem w miejsce stosowanej do tej pory korony otwartej) oraz pojawiają się insygnia królewskie (berło i jabłko) trzymane przez orła w szponach. Na piersi umieszczany bywa [herb panującego](#).

Orzeł Stefana Batorego (wg ryciny z herbarza Paprockiego - 1582)

Orzeł Wazów

Orzeł Jana III Sobieskiego (wg wizerunku w Kościele Mariackim w Krakowie)

Orzeł z czasów Augusta II Mocnego (wg ryciny z herbarza Niesieckiego - 1728)

Orzeł Stanisława Augusta Poniatowskiego

XIX WIEK

Po **III rozbiórze Polski** (1795) Orzeł Biały pozostawał w ukryciu lub na emigracji, by wrócić wraz z wojskami napoleońskimi - na sztandarach, znakach wojskowych i w herbie **Księstwa Warszawskiego** (w drugim polu za herbem Saksonii).

Po upadku Napoleona (w 1815) podzielono Księstwo warszawskie, ale powstało **Królestwo Polskie** zjednoczone z

Cesarstwem Rosji (tzw. Królestwo Kongresowe). Wojska Królestwa zachowały odrębne znaki wojskowe z Orłem Białym. W czasie **powstania listopadowego** (1830-1831) często używano tych samych znaków. Po upadku powstania listopadowego Orzeł Biały powracał na sztandary w czasie powstania w **1848** i **powstania styczniowego** (1863-1864)

Orzeł ze sztandarów Królestwa Polskiego (1815-1830)

Orzeł ze sztandaru z czasu powstania w 1848 r.

Orzeł ze sztandaru z czasu powstania styczniowego (1863)

XX WIEK

Po wybuchu w **1914** roku **I wojny światowej** Orzeł Biały pojawił się we Francji na sztandarach polskich żołnierzy (Bajończyków, Hallerczyków...).

Niemcy i Austriacy pozwolili na używanie znaku Orła na terenach okupowanych przez siebie terenach byłego Królestwa Kongresowego. W 1916 roku cesarze Austrii i Niemiec ogłosili utworzenie Królestwa Polskiego. W 1917 roku na wyemitowanych banknotach umieszczono wizerunek Orła, który można uznać za pierwsze od kilkudziesięciu lat oficjalne użycie **Orła jako godła państwowego**.

Po **odzyskaniu niepodległości** (w 1918) próbowano wprowadzić wizerunek Orła bez korony. Ostatecznie w **1919** roku przyjęto wzór Orła nawiązujący do Orła sprzed rozbiorów.

W **1927** roku przyjęto nowy wzór herbu państwowego wg projektu **Zygmunta Kamińskiego**.

Orzeł na banknocie Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej - 1917

Orzeł z plakatu - jesień 1918

Orzeł z Dziennika Praw - 1918-1919

Herb Polski 1919-1927

Herb Polski od 1927 roku

Wraz z władzą komunistyczną w Polsce pojawił się orzeł bez korony. Pierwszym takim wizerunkiem był orzeł zaprojektowany przez Janinę Broniewską dla I Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki. Był to rzekomy orzeł piastowski, rzekomo z grobowca Władysława Hermana.

Ostatecznie w PRL używano poprawianych rysunków **orła** Zygmunta Kamińskiego - zawsze **bez korony**.

Orzeł Janiny Broniewskiej dla I Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki

Herb Polski po II wojnie światowej

Herb PRL - wzór wprowadzony 7 grudnia 1955 roku

Herb PRL - wzór wprowadzony 31 stycznia 1980 roku

Rząd Rzeczypospolitej na Uchodźstwie oraz wszelkie ruchy niepodległościowe używały zawsze herbu z orłem w koronie.
Dlatego też w **1989 roku przywrócono herb Polski przedstawiający ukoronowanego Orła Białego wg wzoru przedwojennego** (z niewielkimi zmianami).

Herb Polski ustanowiony przez Rząd na Uchodźstwie 11 listopada 1956 roku

Herb Polski wg wzoru z 1990 roku

Źródło: INTERNET (opracowano w oparciu o Mały Herbarz Adama Kromera i Przyjaciół)